

Svatební rituál u Váchánců žijících na severu Pákistánu

Libor Dušek

ÚVOD

Cílem následujícího textu je nejprve ve stručnosti představit historicko-kulturně-náboženský vývoj Váchánců, íránské etnicko-jazykové skupiny žijící v horských oblastech Pamírsko-Hindúkúšsko-Karákóramského uzle, tedy v samotném „srdci“ geograficko-kulturní oblasti známé jako Střední Asie. Následuje podrobnější analýza doposud živého kulturního fenoménu, jenž se bezprostředně dotýká celé tamní komunity — svatebního rituálu. Svatební obřad jako takový je vyústěním dlouhodobých příprav, které mají kořeny daleko v minulosti. Postupem času jsou určité více či méně podstatné detaily opomíjeny, vypouštěny či zapomínány, na straně druhé se objevují záležitosti nové, jež se setkávají se sympatiemi i antipatiemi členů společnosti. Někteří mají zájem na uchování a co možno největší revitalizaci původního stavu, jiní by raději kráčeli „moderní“ cestou „západního“ modelu. Dochází tak k zajímavému procesu, který se předkládaný text pokusí alespoň částečně rozkrýt.

VÁCHÁNCI NEJEN V PÁKISTÁNU

Na území současné Islámské republiky Pákistán, jejíž populace čítá okolo 188 milionů obyvatel¹, žije v současných dnech přibližně 18–23 000 příslušníků etnické skupiny Váchánců.² Vzhledem k celkovému počtu obyvatel se tedy jedná o marginální

1 Komparace několika zdrojů, viz např.: <<http://www.worldometers.info/world-population/pakistan-population/>>, [2015]; <<http://countrysimeters.info/en/Pakistan>>, [2015]; <http://worldpopulationreview.com/countries/pakistan-population/>, [2015].

2 Podle H. Kreutzmanna, který analyzuje počet Váchánců dle dostupných údajů od roku 1838, žilo v roce 1991 na území Pákistánu 11 410 Váchánců, viz KREUTZMANN, H. *Ethnizität im Entwicklungsprozess: Die Wakhi in Hochasien*, Berlin 1996, S. 133. S. Felmy uvádí, že v roce 1996 žilo na území Pákistánu 10 500 Váchánců, viz FELMY, S. *The Voice of the Nightingale: A Personal Account of the Wakhi Culture in Hunza*, Karachi 1996, p. 4. Zulfikar Ali Chan, tvůrce webových stránek www.gojal.net uvádí, že všech Váchánců na území Pákistánu je

skupinu, což ale nic nemění na faktu, že Váchánci jsou svébytným etnikem s vlastní historií, kulturou, jazykem, zvyky, rituály atd. Pro kontext bude nutné alespoň v maximální zkratce představit historický a kulturně-náboženský vývoj etnické skupiny Váchánců. Pamírsko-Hindúkúšsko-Karákóramská oblast je etnicky a jazykově velmi pestrá. Jedná se o jednu z nejstarších obydlených vysokohorských destinací. V horských údolích současného východního Tádžikistánu, respektive v Autonomní oblasti Horský Badachšán, severovýchodní části afghánské provincie Badachšán, severní části pákistánské provincie Gilgit-Baltistan a Khyber Pakhtunkhwa a jihozápadní částí čínské provincie Sin-Tiang najdeme mozaiku desítek etnicko-jazykových skupin rozličného původu: např. turkické Kyrgyzy a Ujgury, mluvčí jazyka Šina, příslušícího k indo-árijské dardické jazykové podskupině, Balti z tibetské jazykové větve a v neposlední řadě příslušníky jazykového izolátu Burušaski.³ Nás ale bude zajímat skupina tzv. pamírských národů, respektive etnik, jejíž součástí jsou právě Váchánci. Pamírské jazyky spadají pod íránskou jazykovou rodinu, východní větev, severovýchodní podvětev, kde bychom vedle Pamírské skupiny jazyků a dialektů (reprezentovanou etnickými skupinami Jagnobci, Mundži, Iškašimci, Sangliči, Váchánci, Šugnánci, Rušánci, Bartangci, Jazgulamci a Sarikolci) našli i Paštúny a Osetince. Kolébkou váchánského jazyka (*chik*), který má i svoji kodifikovanou podobu, a kultury, je Váchánské údolí, podle kterého ostatně skupina nese jméno. Více než 200 km dlouhé údolí najdeme na území současného Afghánistánu a Tádžikistánu ve výšce 2600–3400 m. n. m., na hranici pohoří Pamír a Hindúkúš, které protíná řeka Pjandž, v nižších partiích nazývána Amudarja, ve starověku Oxus. Právě tento veletok, tvořící přírodní, leč nepřirozenou hranici mezi Afghánistánem a Tádžikistánem, je pro moderní dějiny Váchánců naprosto klíčový.

Prvním Evropanem, který Váchánským údolím-koridorem procházel, byl ve 13. století legendární Marco Polo, který ho „zhodnotil“ jako zelené horské planiny, výtečnou platformu pro chování skotu, jež lidem zde žijícím zajistí dostatek pro živobytí v souladu s divokou přírodou. Netřeba zdůrazňovat, že právě chov hospodářských zvířat (ovce, kozy, krávy) a později v menší míře i pěstování obilí, zeleniny, ovoce a brambor je zásadním předpokladem a podmínkou pro přežití v údolích Pamíru, Hindúkúše a Karákóramu doposud. Po bezmála čtyřsetleté odmlce nám o Váchánu podává zprávu Angličan John Wood⁴, který tu koncem 30. let 19. století společně

k roku 2005 celkem 14 446, z tohoto počtu např. v údolí Čapursan jich žije 2345, <<http://www.gojal.net/demography.htm>>, [2015]. Např. informátor Karim (*1969), učitel z vesnice Kirmin, která leží v údolí Čapursan, který pracuje pro nadaci Aga Chana, v září 2014 uvedl, že v údolí Čapursan aktuálně žije v devíti vesnicích a pěti stech domech 5000 Váchánců. Na základě komparace dostupných údajů z literatury posledních dvou dekad a výpovědí respondentů-Váchánců z údolí Čapursan, Gulmitu a údolí Kurumbar autor dospěl k odhadu, že na území Pákistánu v těchto dnech trvale žije právě něco mezi 18–23 000 Váchánců.

3 Viz např. KREUTZMANN, H. Linguistic Diversity in Space and Time: A Survey in the Eastern Hindukush and Karakoram, *Himalayan Linguistic* 4, 2005, p. 1–24; BIDDULPH, J. *Tribes of the Hindoo Koosh*, Lahore 2001.

4 WOOD, J. *A Journey to the Source of the River Oxus*, London 1841. Na s. 373 popisuje početná stáda, která Vácháncům umožňují přežít v nehostinných vysokohorských podmínkách.

s plukovníkem Burnesem rekognoskoval terén z vojenských účelů, v předvečer tzv. „Velké hry“ — soupeření Británie a carského Ruska o vliv ve Střední Asii.⁵ Důležitým mezníkem ve Velké hře je rok 1893, kdy je „od stolu“ do mapy zakreslena Durandova linie, rozdělující sféry vlivu obou zainteresovaných hráčů. Oblast Váchánského koridoru byla prohlášena za nárazníkovou zónu, *de facto* zde svůj vliv uplatňovala jak afghánská vojska, respektive afghánská vláda, která byla oficiálním patronem území, tak bucharský emír, který byl tou dobou už pod vlivem carského Ruska. Obyvatelé Váchánu, do roku 1883 spravovaného králem (*mir*), byli rázem pod tlakem nucených migrací, otroctví, politických a náboženských perzekucí. Barrow uvádí, že v roce 1883 populace Váchánského údolí čítala okolo 6000 obyvatel, žijících v 300 domech.⁶ Řada rodin emigrovala přes horské průsmyky do sousedního severního Pákistánu (tou dobou západní části Britské Indie) a čínské provincie Sin Tiang, kde osídlovali doposud neobydlená údolí a začali nový život v takřka identickém prostředí, na které byli zvyklí. O několik let později, v rámci tzv. Pamírského rozhraničení r. 1895, byla definitivně stanovena oficiální hranice, která vedla mimo jiné právě řekou Pjandž, na jejichž obou březích žili příslušníci Váchánského etnika.

Zajímavé postřehy z 90. let 19. století najdeme v knize B. L. Tagějeva, člena vojenské družiny ruského generála Jonova. B. L. Tagějev výtečně zachycuje nejen dobové politické klima a sociální situaci Váchanců, ale i jejich fyziognomii: „Na jednom místě, pod kolmou, do oblak sahající horou, přišli jsme na tři domky, z nichž dva byly beze střech. Domky tyto byly vystavěny z kamene beze všeho pojidla. V těchto primitivních domcích bydlelo několik Vachanců. Žijí ve veliké chudobě, několik beranů bylo veškerým jejich bohatstvím. Sotvaže přiblížili jsme se k těmto chudičkým chatrčím, vyšlo z nich několik Vachanců, kteří přehodili si hadry přes ramena. Natahovali k nám ruce a prosili o almužnu. Pátřáním jsem zjistil, že lidé ti prchli do roklin Pamiru před afganským katem a že nuceni jsou zde se skrývat, živíce se pouze zvěří a různými kořínky. Většina z nich zabývá se lupičstvím, přepadávajíc zbloudilé karavany, jen velmi malá část seje pšenici, ale tím mohou se zabývat pouze obyvatelé údolí Vachan-darje⁷, jelikož obilí roste pouze do výšky 9000 stop. — Vachanci jsou hezkým, urostlým kmenem, jenž patří k asijské rase, nacházejí se ve stavu skoro úplně divokém a žijí v údolí Vachan-darje. Dlouhé, jako smola černé vlasy, v lesknoucích se kučerách splývají na ramena. Veliké, černé oči, vroubené srostlým a hustým obočím a lehce zahnutý nos dodávají jim velice drsného, dravčího výrazu. Připomínají velice svým zevnějškem Afgance, ačkoliv jsou nepoměrně hezčí těchto. Jazyk Vachanců jest tak melodický a mluví tak příjemným hlasem, že se mně zdálo, že mám před sebou zdivočelé Francoze. Teprv při bedlivém naslouchání rozeznal jsem asijský dialekt. — Vachanec jest neobyčejně obratný. Před mýma očima jeden z nich chytil sedícího supa. Jaká to byla rozkošná podívaná, když polonahý divoch, přitlačiv se skoro k zemi, bez všelikého hluku, plaze se po skalách, kradl se k vyhlédnuté oběti, a najednou, nenechav ji se vzpamatovati, chytil ji rukama. Kromě obratnosti Vachanci vynikají také jako chodci a po několik verst stačí utíkájícímu koni. — Vachanské ženy vynikají neobyčejnou

5 HOPKIRK, P. *The Great Game: The Struggle for Empire in Central Asia*, New York 1992.

6 BARROW, E. G. *Gazetter of the Afghan Provinces of the Upper Oxus*, Simla 1888, p. 124.

7 Vachan-darja je horním tokem Amudarjy, tedy Pjandže.

krásou. Jsou to skutečné východní krasavice, jaké vidáme pouze na obrázcích a s nimiž zřídka setkáváme se v našich středo-asijských oblastech Turkestanského kraje. Dlouho z dálky kochal jsem se mladou Vachankou, jež dívala se na mne svýma velkýma, černýma, lehce zamřženýma očima, když však přistoupil jsem blíže, zmocnil se mne nejhnusnější odpor. Krasavice byla tak špinavá a vydávala tak hrozný zápach, že co nejrychleji odvrátil jsem se od ní. Dojem, který učinila na mne její krása, rázem ustoupil pocitu největšího hnusu.“⁸

Důsledkem historicko-politických událostí byli nuceni někteří nejen Váchánci, ale i příslušníci dalších pamírských etnik, opustit rodné vesnice, obývány jejich předky po staletí, a najít si nová útočiště. To v praxi samozřejmě znamenalo hledat nová pastviště pro dobytek, znovu pracně zkulturnit půdu, v horských údolích nepřilíš příznivou pro zemědělství, budovat systém zavlažování, na kterém vysokohorské zemědělství stojí, stavět nové domy atd. Hlavní migrační vlny „šly“ logicky přes nejbližší horské průsmyky, které bylo možné za příznivých podmínek, tedy v letním období, zdolat společně s hospodářskými zvířaty. Hospodářská zvířata pro většinu lidí představovala takřka jediný hmotný majetek a zdroj mléka a masa, tudíž záruku holé existence. Během těchto přesunů nezřídka kdy zahynulo mnoho zvířat i lidí. Při pohledu do mapy je zřejmé, že nejbližší zdolatelné průsmyky z Váchánského koridoru jsou (od západu k východu): Kanchunský, Broghilský, Kurambarský a Iršadský, ústící na území dnešního Pákistánu, který byl až do roku 1947, kdy získal nezávislost, pod správou Britských Indií. Z území Pákistánu se váchánští emigranti dostali skrz průsmyky Kilikský, Mintakský, Karachanajský, Parpijský a Chundžerabský na území Číny. Příslušníci dlouhou dobu homogenního etnika, žijícího pospolu na obou březích jedné řeky ve vzdálenosti přibližně dvou set kilometrů, se během dvou až tří dekád nechtěně ocitli na území čtyřech postupem času diametrálně odlišně vyvíjejících se státních útvarů: carské Rusko, posléze Tádžická sovětská socialistická republika, po roce 1991 Tádžikistán; nestabilní a doposud boji zmítaný Afghánistán; Britská Indie, později Pákistán a Čína. Vlády čtyř různých zemí v minulosti měly a dodnes mají rozdílné priority, vlastním občanům poskytují rozdílná materiální, ideologická a duchovní zázemí, delegují na ně různá práva a vyžadují různou zpětnou vazbu. Je tedy pochopitelné, že kulturní, sociální, náboženské, politické, ekonomické a další vlivy v průběhu 20. století z hlediska synchronní i diachronní perspektivy zanechaly nerasmazatelnou stopu na způsobu života původních Váchánců, každodenními činnostmi a rituály počínaje, přes rodinné a rodové vztahy, majetkové poměry, specifické zvyky, obřady a v neposlední řadě náboženské praktiky, které v duchovní rovině propojovaly veškeré stránky váchánské společnosti.

Co se týče konfese, tak Váchánci jsou, stejně jako příslušníci dalších pamírských etnik, (na rozdíl od většiny obyvatel Střední Asie, kteří vyznávají sunnitský islám) vyznavači ší'itské odnože-ismá'ílíji. Ismá'ílitské pojetí islámu se v horských končinách uchytilo díky perskému básníku a filozofu Násiru Chusrafovi, který jej do horských údolí v 11. století přinesl. V průběhu dvou století horalé, do té doby vyznavači zoroastrismu, k ismá'ílíjské verzi islámu konvertovali, přičemž i doposud jsou

8 TAGĚJEV, B. L. *Rusové nad Indií: Obrázky a črty z válečného života na Pamiru*, Praha 1900, s. 224–228.

v jejich kultuře patrné, byť latentně, prvky původní zoroastrijské konfese. S jistou měrou zjednodušení můžeme ismá'ílíju stručně definovat jakožto nekonzervativní „reformní“ islám, který v průběhu času i prostoru připouští poměrně širokou platformu pro dobový výklad, reflektuje tedy společensko-politicko-technologické aj. změny a je schopen aktualizace. Duchovní vůdce ismá'ílítů je *imám*, dle náboženského výkladu přímý potomek proroka Muhammada, respektive jeho dcery Fátimy a jejího manžela, Muhammadova zetě, a zároveň bratrance 'Alího. V současné době funkci *imáma* zastává Ágá-Chán IV. Ve svém úřadě je už 49. v pořadí, všemi ismá'ílíty je považován za přirozenou autoritu a těší se mezi věřícími obrovské, ale upřímné vážnosti. Dlužno poznamenat, že právě on poslední tři dekády ekonomicky nepřilíh rozvinutému horskému regionu poskytuje značnou finanční výpomoc prostřednictvím řady rozvojových a dotačních programů.⁹

Jak již bylo zmíněno, na území současného Pákistánu žije přibližně 18–23 000 Váchánců, z celkového počtu 70–90 000.¹⁰ V rámci tohoto článku bychom těžko popisovali a analyzovali průběh a proměny jednoho, nebo dokonce více tradičních kulturních fenoménů týkajících se života Váchánců ve všech čtyřech zemích. Z toho důvodu byl pro ilustraci zvolen jakožto zástupný příklad popis a analýza jednoho významného a stále živého obřadu u Váchánců žijících v Pákistánu, totiž celkový průběh svatebního rituálu a nejdůležitějších aspektů, které s ním souvisí.

SVATEBNÍ RITUÁL V GODŽALU

Svatba je v lidském životě velmi důležitou a v 21. století pro její hlavní aktéry i další zúčastněné většinou také radostnou událostí, proto je oslavována s patřičným veselím. Celkový rituál zpravidla není záležitostí jednoho dne a skládá se z řady specifických subrituálů. Nejinak je tomu u Váchánců žijících v Pákistánu. Následující řádky, pojednávající o tradiční formě a obsahu i současných inovacích celého procesu od zasnub až do období po oddání, jsou největší měrou interpretací informátorů z Gulmitu¹¹, částečně vychází ze zúčastněného pozorování. Části svatebního obřadu byl autor též osobně účasten v září roku 2014 ve vesnici Gulmit, centrální vesnici oblasti

9 DUŠEK, L. *Pamírský dům: Harmonie dvou světů*, Pardubice 2010, s. 36–46.

10 Přesný počet Váchánců ve všech čtyřech zemích je obtížné zjistit, poněvadž tištěné, internetové i orální zdroje se v údajích různí. Viz poznámka pod čarou č. 2. Na základě dlouhodobého terénního výzkumu a „zprůměrování“ údajů se předpokládá, že na území Tádžikistánu žije okolo 25–30 000, v Afghánistánu 23–28 000, v Pákistánu 18–23 000 a v Číně přibližně 6–9000 příslušníků váchánského etnika.

11 Nazir (* 1965), ředitel školy v Gulmitu, jedna z vůdčích osobností v procesu zachování váchánského kulturního dědictví, organizátor kulturních akcí, malíř a básník. Mimo jiné prosadil výuku váchánského jazyka na základní škole v Gulmitu. V červenci 2014 vydal vůbec první knihu ve váchánském jazyce, sbírku poesie: BULBUL, N. A. *Biyoze Bulbul*, Pamir Media Group 2014. Muhammadrahbar (* 1949), učitel z Gulmitu, nyní v penzi. Mirbaz (* 1977), učitel z Gulmitu. Rozhovory na toto téma byly vedeny i s více než dvěma desítkami mužů a žen ve věku od šestnácti do osmdesáti let. Výše uvedení informátoři nejlépe znali tradiční průběh rituálu.

Godžal (též známé jako Horní Hunza) v severovýchodní části Pákistánu v provincii Gilgit-Baltistan. Přibližně 200–300 km severozápadně od Godžalu leží Váchánský koridor, ze kterého přišla většina současných obyvatel před více než sto lety. První osídlení sem přišli z Váchánského údolí údajně už v období konce 15. a počátku 16. století. Jisté je, že kořeny průběhu svatebního rituálu si s sebou přinesli z horního toku Pjandže. Informátor Nazir je přesvědčen, že jeho rodina, i řada dalších rodin, přišla do oblasti Godžalu z jihu, z oblasti Nageru, kde náleželi k etnicko-jazykové skupině Burušaski a postupem času přejali váchánský jazyk, kulturu i etnicitu a nyní již jsou řadu generací Váchánci. Uvádí rodového předka Boriktora, který je od něho, coby ega, vzdálen šestnáct generací, tedy přibližně tři stovky let. Rodů příchozích v minulosti z nedalekého jihu najdeme v Godžalu více, např. Bedeli z Hunzy nebo Baharktor z Raskam, což je oblast již na území současné Číny. Každopádně postupem času váchánský jazyk a kultura adoptovala ostatní v etnické Váchánce, alespoň tak to informátoři interpretují a cítí. Toto ale bude předmětem jiné studie.¹² V otázce svatebního rituálu je tato skutečnost důležitá z toho důvodu, že zajisté došlo k určité, byť sebe-menší, absorpci a synkrezí sousedních kulturních vlivů.

Až do počátku 20. století v Godžalu nikomu nepřišlo zvláštní, nemorální či podivné, že byly oddávány páry v dětském věku, přičemž jejich sňatek byl naplánován v jejich útlém dětství, častokrát i v prenatalním období. Ještě pro generace narozené do poloviny 20. století platilo nepsané pravidlo, že sňatky byly aranžovány rodiči, i když dotyční vstoupili ve svazek manželský v post-pubertálním věku. Tato alianční politika jednotlivých rodů má hluboké kořeny v historii a stojí primárně na ekonomických základech a distribuci rodinného, resp. rodového majetku. Tento fakt ostatně není výsostným rysem Váchánců, v minulosti byl rozšířen prakticky v celé Střední Asii i v jiných lokalitách či kontinentech, u určitých etnik či společenských vrstev v prakticky jakékoliv societě se s ním můžeme setkat doposud. Přibližně od poloviny 20. století se v Godžalu v tomto ohledu situace mění, věková hranice novomanželů se postupně posouvá vpřed a společně s ní se rozvolňuje i do té doby tradiční alianční politika předem dohodnutých manželství. Svou roli sehrál nepochybně i vznik samostatného Pákistánu a vytvoření provincie Gilgit-Baltistan, tedy příchod určité suverenity, s kterou se dostavilo celkové uvolnění. Na prahu 21. století se věk novomanželů nejčastěji pohybuje okolo dvaceti až pětadvaceti let a většina párů se pro společný zbytek života a založení rodiny rozhodne spontánně a dobrovolně. Tím nechceme říci, že sňatky aranžované rodinnými příslušníky ze dne na den zmizely z povrchu zemského, resp. nejsou součástí Váchánců žijících v Pákistánu. Rozhodně ale můžeme prohlásit, že jich je oproti „moderním“ sňatkům o poznání méně a během tří až čtyř generací jsou postupně vytlačovány. Jako výjimku možno uvést pár Zuhheba Hasana a Nadii z vesnice Ispenč v údolí Čapursan (oba narození roku 1996), kteří se brali v šestnácti letech ze specifických důvodů. Tehdy patnáctiletému Hasanovi zemřela matka a jeho mladší, osmiletý bratr postrádal mateřskou náruč, kterou mu poskytla mladá Nadia. Spokojení mladí man-

12 Autor připravuje komplexní komparativní studii o historii a kultuře Váchánců žijících na území Tádžikistánu, Afghánistánu a Pákistánu. Měla by vyjít do konce roku 2015 pod názvem *Trojí tvář Váchánu*.

želé Zuhheb Hasan s Nadiou už mají dvouletého syna, který je svému strýci spíše mladším bratrem.

Většina tradičních rituálů se odehrává uvnitř domu. Váchánský dům má svébytnou specifickou konstrukci a jeho jednotlivé části, mající vlastní symbolický význam, hrají podstatnou roli i během událostí spojených se svatbou. Symbolika domu vychází z ismá‘ílitického pojetí víry.¹³ Přejdeme nyní k průběhu samotného svatebnímu rituálu, krok za krokem.

ČILGAK (ZÁSNUBY)

V období zasnub tradičně není dovoleno, aby se budoucí ženich a nevěsta stýkali. Podle prastaré tradice se setkají až v den svatby. Jestliže má muž vyhlédnutou nevěstu, nejprve vyšle své dva až tři mužské příbuzné, zpravidla otce a starší bratry, za rodiči dívky, do jejího otcovského domu. Tito nejdou s prázdnou, mají s sebou chléb, speciálně připravený pro tuto příležitost (*ptok*). Tato návštěva se může několikrát opakovat, v časovém rozsahu několika dní, týdnů i měsíců, výjimečně i jednoho nebo dvou let. Rodina budoucí nevěsty se prostřednictvím *čilgak* blíže seznamuje s rodinou budoucího ženicha, a tímto též získává potřebný čas na rozmyšlenou. V současnosti se jedná víceméně o atavismus z minulých dob, kdy byly sňatky závislé spíše na vůli rodičů, než na mladém budoucím páru. Většina rodin *čilgak* nepraktikuje vůbec, nebo jen z úcty k tradici, v symbolické rovině. Budoucí manželé se tedy v období většinou *čilgak* běžně stýkají.

PTUKDIN

Souhlasí-li otec a matka nevěsty se sňatkem vlastní dcery, dají zprávu do domu ženicha, že jsou ochotni dceru provdat. Několik dní (dva až pět) poté jde otec budoucího ženicha společně s dalšími sedmi až osmi příbuznými (dříve chodili jen muži, dnes už i matka, někdy i s další ženou) na předem domluvenou návštěvu do otcovského domu budoucí nevěsty. Při vstoupení do domu nejprve proběhne tradiční obřad díkůvzdání *ptuk*, který je praktikován i při jiných slavnostních příležitostech (při narození dítěte, na nový rok *Novruz* atp.): hosté i hostitelé kladou primárně mouku, obecně považovanou za symbol štěstí a hojnosti, v některých rodinách též mléko a chléb, nejprve na nosnou konstrukci domu. Ta je tvořena pěti vertikálními sloupy (*pjandž istin*), jež symbolizují Prorokovu rodinu. (Muhammad, Fátima, ‘Alí, Hasan a Hosejn, mouka je na sloupy kladena v tomto pořadí). Poté třikrát kladou mouku (popř. i mléko a chleba) na rámy střešního okna *ricn*, symbolizujícího mj. boží světlo. Poprvé pro Alláha, podruhé pro Proroka Muhammada, potřetí pro *imámy*, duchovní vůdce ší‘itského islámu. Někdy je mouka kladena i na další stropní trámy (*mulungchona*). Tímto jsou zasnuby potvrzeny, celá vesnice ví, že rodiče budoucí nevěsty přijmuli ženicha a jeho rodinu a výhledově se bude konat svatba. Pochybovači se mohou v dalších dnech na vlastní oči přesvědčit, že jsou patřičná místa posypána moukou, hmatatelným dů-

13 DUŠEK, L. *Pamírský dům: Harmonie dvou světů*, Pardubice 2010.

kazem souhlasu. Bezprostředně po obřadu díkůvzdání se koná *dzast pučuzn*¹⁴, hosté líbají nebo podávají ruce hostitelům, hierarchicky podle vážnosti členů rodiny. Nejprve staříkům, poté hospodáři, dále synům od nejstaršího, pak ženám. Po oficiálním uvítání je pro ně připravena *molida*: chléb smíchaný se sýrem rozvařený v hrnci do kašovité konzistence. Doprostřed hrnce s kaší je postaven hrnek s máslem. Návštěvníci postupně jeden po druhém máslo nabírají do ruky a jedí smíchané s kaší. Dnes k nabírání používají obvykle lžičku. Také je trendem posledních let *molidu* zaměňovat za „běžné“ sváteční jídlo, takže návštěva bývá pohoštěna např. skopovým či hovězím masem s rýží nebo brambory a zeleninou. Po jídle členové obou rodin diskutují, kdy se bude konat svatba. Tradičně by neměla být dříve než za měsíc a déle než za půl roku. Datum bývalo tradičně stanoveno na listopad či prosinec, když jsou zakončeny veškeré hospodářské práce a je po sklizni, tudíž všichni mají dostatek času a surovin na oslavy. Poslední dvě až tři dekády se toto obvyklé datum svatby přestává dodržovat, mladí se zkrátka berou kdykoliv.

PERG VENDAK

Tento rituál se tradičně konal pět dní před svatebním obřadem. Bývá držen doposud, ale už není přesně dodržován pětidenní odstup a bývá praktikován tři až jeden den, někdy i přímo v den samotného obřadu. Mužští příbuzní (pět až šest osob) z ženichovy strany jdou společně s *chálífou*-ismá'ílitským duchovním do domu nevěsty. Mají s sebou tašku s třemi odlišnými druhy šatů, boty, šátek a malou starou sekyru. Mnohdy s sebou mají oblečení pro nevěstu více: ponožky, boty, halenku, kabát atd., vše je odvislé od finanční situace ženichovy rodiny. V domě nevěsty se přivítají s rodinou, většinou proběhne i *dzast pučuzn*. *Chálífa* začne číst verše z Koránu, vezme náhrdelník, ten připevňuje nevěstě na krk a na hlavu jí dá šátek. Poté pojedí *žeržtubak*-natrhaný chléb namočený v mléku a také *molidu*, rozloučí se a odejdou. V dalších dnech následují přípravy na nejslavnostnější svatební den. Když odpoledne nebo v podvečer skončí záležitosti spojené s *perg vendak*, jdou děti informovat všechny obyvatele vesnice o datu svatby. Ti mají pět dní na to, aby přinesli nevěstě i ženichovi dary.

SUP KETAK (PEČENÍ CHLEBOVÝCH PLACEK NA PLÁTU)¹⁵

V předvečer přípravy svatebních chlebových plack z pšeničné mouky (*nighun*) tradičně příbuzní a kamarádi z ženichovy i nevěstiny strany „vyráželi“ do hor pro dřevo (*tepesk*), aby po celou dobu příprav nevyhasl oheň. Oheň rozdělávali muži. Dnes už se tento zvyk nedodržuje, poněvadž je jednodušší dřevo koupit, v případě, že chlebové placky připravují na plátu položeném na peci (*grf*). Ve většině modernizovaných domácností ale placky připravují na plynovém sporáku, nebo v plynové troubě. *Sup ketak* probíhá paralelně v domě nevěsty i v domě ženicha, výroba a zpracování těsta na placky je úkol vyhrazený zásadně ženám. V části domu určené pro vaření a přípravu jídel (*dyldung*) se po dobu dvou až tří dnů, výjimečně i čtyřech, pohybuje průběžně

¹⁴ *Dzast* ve váchánském jazyce znamená ruka, *pučuzn* sloveso podat.

¹⁵ *Sup* ve váchánštině znamená kovový plát, plotna, *ketak* je v překladu sloveso položit.

pět až deset žen. Každý příchozí muž (soused, příbuzný), který zpravidla s sebou přináší dárek pro novomanžele (peníze, oblečení, lůžkoviny, berana, kozla, boty, máslo atp.), na rozžhavený plát položí alespoň jednu placku, čímž se částečně podílí na přípravě svatební hostiny. První den *sup ketaku* je nazýván *bet risidz*, druhý den *šapikak*. První den — *bet risidz*¹⁶ ženy v domě ženicha stříhají kusy bílé látky na úzké proužky. Večer druhého dne a třetí den je připravována speciální tenká chlebová placka zvaná *dildhungi*.

CHISTA CHAK

Třetí den je připravován *chista* — dva centimetry tlustý chléb, někdy tento den bývá nazýván *chista chak*. V tento den ženy rozdělávají oheň a muži zajišťují pečení *chista*.

GUŠT PECAK (VAŘENÍ MASA)¹⁷

Čtvrtý den patří rituální porážce ovcí a koz a jejich zpracování. Porážka musí být samozřejmě *halal*, zvířeti tedy musí porážející čistým nožem podříznout hrdlo a nechat ho vykrváct. Alespoň jedna ovce by měla být poražena před zraky *chálify*, který během krvavého procesu čte z Koránu a poté mu je k ochutnání nabídnut tzv. *ocas*, tučná část ze zadní části zvířete. Počet připravovaných zvířat je odvislý od počtu svatebčanů, nejčastěji je pro účely svatební hostiny usmrceno čtyři až sedm ovcí či koz. V posledních několika dekádách bývá v rámci bohatší svatební hostiny zabita i kráva či býk, nebo jak. Zvláště bohatí obětují i velblouda. Maso nařezané na velké kusy poté vaří ve velkých kotlích muži, ženy rozdělávají oheň.

SEPREŽUEVN (ZKRÁŠLOVÁNÍ NEVĚSTY A ŽENICHA)

Poslední chvíle před oddáním tráví ženich i nevěsta se svými nejbližšími příbuznými, kteří zajišťují jejich zkrášlení. Tato část obřadu je tradičně velmi důležitá a většinou bývá praktikována i v současnosti u těch, kteří jsou k ostatním tradicím vlažnější.

BIDGHANZ LOKPAR (OBLÉKÁNÍ NEVĚSTY)

V domě nevěsty započne čtvrtý den pozdě večer, když vrcholí den *gušt pecak*, její koupání, oblékání a líčení. Někdy však obřad zkrášlování (*seprežuevn*) začne až pátý den časně ráno. Během závěrečných příprav před oddáním asistují nejbližší ženské příbuzné a nejbližší přítelkyně nevěsty. Ty jí po koupeli pokládají špetku mouky na pravé rameno, což jí údajně přinese štěstí. Nevěsta je česána, obléknuta do nejlepších šatů, ověšena nezbytnými šperky. Poté, pěkně upravena, je posazena na *tokbin raž* (prostor napravo od vstupních dveří do místnosti *chunu* — centrální části domu; někdy tento prostor bývá též nazýván *nisine raž*), kde společně s ní sedí tři až čtyři nejbližší příbuzné a přítelkyně ženského pohlaví. Ostatní svatebčané už jsou uvnitř domu, muži

¹⁶ *Be* — oblečení, *risidz* — stříhat.

¹⁷ *Gušt* — maso, *pecak* — vařit.

sedí na *kla raž* (*pire raž*), naproti vchodovým dveřím, místu pro ně určeném, a ženy společně s dětmi v oblasti *dyltung*, tj. vlevo od *kla raž*. Poslední roky tento dříve tradiční zasedací pořádek není striktně dodržován. *Chálífa* nevěstě po přečtení několika veršů z Koránu na hlavu položí bílý šátek a na něj zdobenou kruhovou čepici. Poté vezme sladkosti a semínka meruněk, položí je nevěstě na čepici, ta hlavou zatřepe, semínka a sladkosti spadnou a přítomné děti je sbírají. Poté nevěsta vstane a všem přítomným příbuzným líbá ruce, čímž jim vzdává díky za to, že se o ni doposud starali, a zároveň se s nimi loučí. Tato část je povětšinou doprovázena slzami a štkáním přítomných žen i samotné nevěsty. Přítomné mladé dívky z řad příbuzenstva i přítelkyň nevěsty poté zpívají píseň pro nevěstu s názvem *Bitrauz bajt*. Během písně nevěsta stojí a s koncem písně si sedá. Na řadu přichází konzumace tradičního svatebního jídla *čamurki*, které si dopřávají společně s nevěstou i všichni přítomní hosté. Jedná se o chléb s meruňkovým olejem a semínky meruněk, smíchaný se slazeným mlékem, popř. i dalšími sladkostmi. Meruňky, které se v Godžalu pěstují a dobře se jim daří, jsou pro místní Váchánce synonymem nejen bohatství a chutného plodu, ale i vlastní identity, meruňka je považována za „národní“ jídlo, respektive charakteristický plod pro etnikum Váchánců žijících v Pákistánu. Když hosté dojí *čamurki*, odcházejí a v domě zůstává pouze nevěsta a její nejbližší rodina, která ji posléze vyprovází k formálnímu obřadu *nikoh*.

ŠONI LOKPER (OBLÉKÁNÍ ŽENICHA)

Paralelně (4. den večer, resp. v noci, nebo 5. den brzy ráno) s oblékáním nevěsty v jejím otcovském domě probíhá obdobný obřad *seprežuevn* v otcovském domě ženicha. Ženich je s pomocí nejbližších příbuzných a přátel mužského pohlaví omyt, oholen a oblečen. Základ jeho oděvu je sváteční bílý *šalvár kamíz*¹⁸, v Pákistánu, ale např. i Afghánistánu či Íránu oblíbený dvoudílný oděv, přes něj svetr, sako a dlouhý kabát, respektive *chalát*, zvaný *bet*. Na hlavu mu je umístěn turban. Proběhne i obřad pokládání mouky na rameno ženicha. Slavnostně vyšňořený ženich je posazen na *tokbin raž*, ostatní přítomní v domě sedí na místech pro ně určených. Po přečtení modliteb z Koránu mu *chálífa* na turban pokládá sladkosti a semínka meruněk, ženich zatřepe hlavou a spadnuvší semínka a sladkosti sbírají přítomné děti. Všichni pojí *čamurki*, poté ženich příbuzným líbá ruce a děkuje otci a matce za řádnou výchovu, kterou mu poskytli. S otcovským domem se zpravidla neloučí, protože bývá zvykem, že novomanželé žijí prvních pár měsíců právě v otcovském domě ženicha (patrilokalita) a po postavení nového domu se stěhují do „vlastního“ (neolokalita). Přijdou muzikanti, kteří začnou hrát nejoblíbenější tradiční svatební píseň (která ještě během oslav zazní mnohokrát) *Šah mubarak bot*, zpívanou v perštině. Za stálého zpěvu písně *Šah mubarak bot* vychází ženich v doprovodu dvou nejbližších přátel (*tat*, můžou jimi být i bratři) společně s dalšími svatebčany ven z domu. Ve dveřích mu jeho otec, nebo jiný blízký, už ženatý mužský příbuzný pokládá na rameno meč. Pokládání meče na rameno ženichovi je průkazně exemplárním příkladem infiltrace tradic obyvatel Dolní Hunzy do svatebního rituálu Váchánců. Na rozdíl od řady jiných výše zmiňovaných součástí rituálu, které jsou ve větších či menších variacích patrné i u Váchánců žijících v Tádžikistánu a Afghánis-

18 Z perského *šalvár* — široké vzdušné kalhoty a *kamíz* — široká vzdušná košile, halena.

tánu, se v této souvislosti s mečem jinde než u Váchanců žijících v Pákistánu nesetkáme.¹⁹ Před domem se všichni muži, nebo alespoň jejich většina, chytne za ruce, vytvoří kruh, jehož součástí je i ženich a jeho dva *tat* a za hromadného zpěvu tančí jednoduchý tanec, během kterého se v kruhu pohybují do stran, dopředu a dozadu, přičemž se neustále drží za ruce. Propojení všech mužských příbuzných a nejbližších přátel symbolizuje jednotu, sílu, vzájemnost atp. Za hlasitého zpěvu s doprovodem hudby se přesunou do *džamatchany* (*namázchany*)²⁰ — ismá‘íliitské modlitebny, kde proběhne svatební obřad *nikoh*. Nevěsta je společně s blízkými již očekává před *namázchanou*.

NIKOH

Formální stvrzení sňatku manželského *nikoh* se odehrává 5. den dopoledne a trvá přibližně třicet minut. Obřadu jsou kromě hlavních aktérů — ženicha a nevěsty — přítomni jejich nejbližší přátelé (dva až tři z každé strany) a dnes ještě dva právníci, ale hlavně *chalífa*, který plní funkci oddávajícího. Ten se nejprve ptá budoucích manželů, jestli chtějí a přejí si vstoupit do svazku manželského. Je též nutné vyplnit nezbytné formuláře a písemně potvrdit *meher* — cenu za nevěstu. Na to dohlížejí právníci, každý z nich zastupuje jednu stranu.

MEHER

je tradiční platba za nevěstu, kterou je povinna složit rodina ženicha. Vždy se odvíjela od sociálního postavení, což platí doposud, pochopitelně s přihlédnutím k aktuálnímu stavu společnosti. Výše platby za nevěstu je také záležitostí prestiže ženicha a jeho rodiny, má tedy primárně sociálně-ekonomický význam. Manželé zpravidla pocházejí z přibližně rovnocenné společensko-ekonomické vrstvy, mají podobné zázemí. Zde je zcela frapantní souvislost v otázce manželských svazků domluvených rodiči, u nichž hrál primární roli majetek. V minulosti se často platilo nejen penězi, ale domácími zvířaty a hodnotnými předměty (šperky, koberce, oděv, boty atp.), v současnosti standardní *meher* představuje částku 30 000 pákistánských rupií²¹ a praktické dary (lůžkoviny, oděv, nádobí atp.), obdobně jako v euroamerické společnosti. Praktické dary dostává nevěsta zpravidla též ze strany vlastní rodiny. Nevěsta ženicha z bohaté rodiny dříve mohla obdržet též např. koně, dnes je obdarována např. au-

19 Podloženo dlouhodobým autorovým terénním výzkumem, který v letech 2006–2014 probíhal právě v Tádžikistánu i Afghánistánu.

20 Obecně většina věřících pro modlitebnu používá výraz *džamatchana*, přičemž by správně měli používat *namázchana* — místnost pro čtení modliteb (*namáz*). *Džamatchanou* se *namázchana* stává až po oficiálním vysvěcení *hazár imámem*, kterým je v kontextu ismá‘íliji míněn úřadující duchovní vůdce Ágá Chán IV. Skutečná *džamatchana* na území severovýchodního Pákistánu není ani jedna a celkově i v jiných oblastech jich je málo.

21 V době terénního výzkumu v říjnu 2014 byl 1 USD ekvivalentem 100 PR. 30 000 PR je tedy 300 USD. Pro představu 1 litr balené vody stojí 50 PR, šálek čaje s mlékem a cukrem v pouliční kavárně 20 PR, oběd okolo 100–150 PR, krabíčka standardních dvaceti cigaret 50–60 PR atp.

tem. *Meher* je možné i dlužit. Někteří informátoři uváděli, že se v případě budoucího rozvodu jedná o minimum, zajišťující ženě existenci, jakýsi odrazový můstek. Ismáflitskou radou bylo v posledních letech stanoveno, že minimální *meher* je 10 000 pákistánských rupií a je určen pro ženu, právě v případě rozvodu.

Po sepsání potřebných dokumentů si za přítomnosti *chalífy*, jenž v rámci obřadu čte modlitby z Koránu a především *nika* — verše potvrzující sňatek, si ženich s nevěstou vymění prstýnky, nebo i hodinky. Ženich navlékne na prst prstýnek nevěsty, popřípadě hodinky na paži a naopak. V posledních letech si mladé páry při *nikoh* mění např. i mobilní telefony. Následně čerstvě oddaní manželé společně s přítomnými *nikoh* pojí trochu meruňek a sladkostí a vyjdou z *džamatchany*, kde je očekávají všichni svatebčané. Začne hrát hudba a nejbližší mužští příbuzní nevěsty s ženichem tančí, ostatní přihlíží. Zajímavé je, že váchánské ženy žijící v Pákistánu během všech slavností i jiných veselých obřadů nikdy netančí, na rozdíl od Váchánek v Tádžikistánu.²² Poté se všichni odeberou do otcovského domu nevěsty, kde na ně čeká bohaté pohoštění, které bylo připravováno v předchozích dnech. Ti, co se nevejdou dovnitř, zaujmou místo na zahradě před domem, kde jsou pokrmy též připraveny. Poslední dobou se na slavnostním jídelníčku čím dál více objevují netradiční svatební jídla, ale i třeba pro oblast severního Pákistánu importované potraviny, nejčastěji z Číny. Nejprve jedí hosté z ženichovy strany, po nich hosté ze strany nevěsty. Muzikanti hrají, muži v průběhu hostiny střídavě tančí a jedí. V tu samou dobu nejbližší příbuzní ženicha připravují hostinu v otcovském domu ženicha. Z domu nevěsty se jde do domu ženicha na druhou hostinu. Nejbližší příbuzní nevěsty vejdou do domu a proběhne tradiční obřad díkůvzdání *ptuk* (viz výše u dne *ptudkin*), v rámci kterého se klade mouka na trámy domu. Před domem probíhá hostina, stejná jako před domem nevěsty s tím rozdílem, že zde jedí jako první hosté z nevěstiny strany. Muži opět tančí za doprovodu muzikantů. Během hostiny otec, nebo jiný blízký mužský příbuzný nevěsty pronese řeč, jejíž forma a obsah odpovídá tomuto stylu: „Dcero má, kterou jsem vychoval, toto je tvůj nový dům, zapomeň na vše co bylo a následuj svého muže. Nechť jsi s ním šťastná, on je ti dobrým mužem, ty jemu dobrou ženou a vychováte společně spoustu dětí, kterým předáte to, co vaši rodiče a prarodiče předali vám“. Následuje obdobná řeč otce nebo blízkého příbuzného z ženichovy strany, jejímž předmětem je vyjádření díků rodině nevěsty za to, že jim umožnili přijmout jejich dceru do své rodiny. V současné době je v svatebních proslovech též kladen důraz na vzdělání budoucích dětí, dříve byl více akcentován např. vysoký počet hlav stáda a dobrá úroda. Zatímco odcházejí svatebčané společně s novomanželi z otcovského domu nevěsty, ženy zpívají pro tuto příležitost příznačnou píseň *Sini saí* a poté jí *mul* — kaši z mouky a mléka. Ženy se pak přesunou za ostatními svatebčany.

CHAŠ SLUM

První den po svatbě je nazýván *chaš slum* a dnes často už nebývá zvykem ho připomínat, poněvadž pro současné novomanžele vyústění jejich spojení ve svazek manžel-

22 KONÁŠOVÁ, Z., *Transformace sňatkové aliance u Pamírců v autonomní oblasti horském Badačšánu*, Pardubice 2007, (bakalářská práce).

ský reprezentuje a dovršuje *nikoh* a následná hostina. Dle tradice by měl ženich a jeho dva nejbližší druhové *tat den* poté navštívit matku nevěsty. Po přivítání a oficiálním pozdravení ženich dostane od rodiny nevěsty dary, většinou opět praktické věci spíš drobnějšího charakteru.

Jak již bylo zmíněno, Váchánci žijící v Pákistánu jsou tradičně společností patrilocální, následně neolokální. V praxi je běžné, že mladí manželé první rok (výjimečně i dva) bydlí pod jednou střešou s dalšími členy rodiny muže v otcovském domě ženicha. Tradičně toto období trvalo od začátku zimy do konce léta následujícího roku. Na jaře začne syn společně s otcem a mužskými příbuznými stavět nový dům, do kterého se s novomanželkou a eventuálním potomkem stěhují koncem léta, kdy je stavba hotova. Od mladého páru rodina i příbuzní očekávají, že budou mít záhy po svatbě potomky, což se zpravidla děje. Během stavby domu bylo tradičně využíváno instituce *ašar*, tradiční reciproční bezplatné výpomoci příbuzných a sousedů, běžně praktikované nejen při stavbě domu, ale např. i zemědělských a jiných pracích. Pomocníci místo renty dostali stravu a v dlouhodobé perspektivě každý pomohl každému. Realita 21. století je v Godžalu spíše ta, že se *ašaru* sice využívá, ale bohužel stále menší měrou. Pro současného mladého manžela, respektive jeho otce, je jednodušší zaplatit skupině dělníků, byť často i sousedů, kteří dům během léta postaví za finanční odměnu. Tento fakt je jedním z mnoha, který bohužel přispívá k postupujícímu vytrácení se tradiční společenské soudržnosti pákistánských Váchánců.

ZÁVĚR

Svatební rituál u Váchánců žijících v Pákistánu byl analyzován na základě výpovědí důvěryhodných informátorů z vesnice Gulmit v oblasti Godžal a částečně též na základě vlastního zúčastněného pozorování tamtéž. Informátoři, kteří interpretovali postupný průběh zasnub, příprav na svatební obřad, jeho hlavní vyvrcholení a pokračování, si jsou sami vědomi toho, že jeho tradiční forma a obsah bývá, byť i v neúplné podobě, praktikována zřídka. Klíčový informátor Nazir (* 1965) konstatoval, že některé detaily na vlastní oči nikdy neviděl a sdělil mu je jeho dědeček, který si je ještě z období 30.–50. let 20. století pamatoval jakožto živé, ale následně ustupující tradice. S politováním musíme konstatovat, že drtivá většina mladých lidí tradiční svatební rituál v celé jeho šíři nezná, natož aby jej praktikovala. Ani nemají vnitřní puzení se o minulé příliš zajímat. Trendem je spíše vzhlížet ke vzorům „Západu“. Obyvatelé Godžalu jsou v tomto směru poměrně progresivní a pragmatičtí, což vede v konečném důsledku k celkovému úpadku tradičních institucí, kterou je např. i svatební rituál. Dá se předpokládat, že kromě všudypřítomné globalizace svou roli v tomto sehrává i jejich konfese, benevolentní verze ší'itské ismá'ílji, která je k novým vlivům tolerantnější než např. sunnitský islám. Na druhé straně je pozitivní, že se během posledních několika let část generace dnešních dvacátníků a třicátníků pídí po vlastní historii, tradicích apod., jež se snaží revitalizovat. Většinou se jedná o vzdělané lidi, kteří studují nebo studovali na univerzitách v Islamabadu nebo Lahore, kde si důrazně uvědomili vlastní identitu. Identitu marginální a marginalizované menšiny v lidnatém a multietnickém Pákistánu. Naštěstí ještě žijí, respektive

bohužel dožívají pamětníci, kteří jsou schopni a ochotni jim plíživě se vytrácející tradice, lidovou slovesnost atp. předat prostřednictvím vlastních vzpomínek. Tito mladí lidé, mající imanentní zájem na revitalizaci váchánské kultury, neváhají k svým cílům využít současné prostředky, jako je např. internet²³, což lze jednoznačně vnímat pozitivně. Snaží se též své kulturní dědictví praktikovat. Díky nim zůstanou nadále na severu Pákistánu zachovány bohaté kulturní tradice, vzešlé z kolébky Váchánského údolí. Záleží jen na současné a budoucí generaci, jak s tímto cenným dědictvím po předcích naloží.

WEDDING CEREMONY BY WAKHIS LIVING IN NORTHERN PAKISTAN

Wakhi people are members of the Iranian ethno-linguistic group living in mountainous areas of the Pamir-Hindukush-Karakoram knot, in the heart of the geo-cultural region known as Central Asia. Their wedding ceremony, being an example of their distinctive culture, results from long-term preparations, which have roots far in history. As time has passed, of course, some more or less important details were omitted, left out or forgotten. On the other hand, new issues emerge within the ceremony and meet with sympathies or antipathies of society members. Informants who have interpreted gradual progression of the engagement ceremony, preparations for the wedding ceremony and their culmination were themselves aware that its traditional form and content is — even in its incomplete form — rarely practiced. Some of them are interested in preservation and largest possible revitalization of the original ceremony state, others would rather head towards the “Western” model.

KEYWORDS

Pakistan — Wakhis — Fieldwork — Wedding Ceremony

23 Viz např. internetové portály <<http://wakhi.net/>>, [2015], který je dokonce celý ve váchánském jazyce, <<http://pamirtimes.net/>>, [2015], nebo <<http://www.gojal.net/>>, [2015].